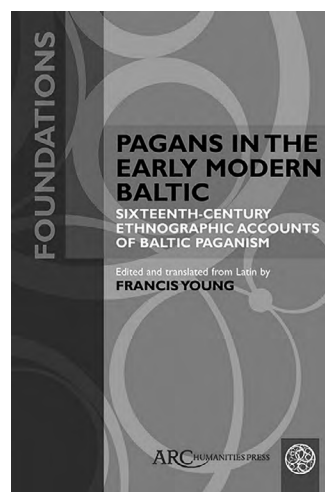

Aldis Pūtelis

Mg. philol., Jūrmalas pilsētas muzeja krājuma
glabātājs; neatkarīgais folkloras pētnieks

Mg. philol., Curator of the collection, Jūrmala
municipal museum; independent folklore researcher

Francis Young (ed. and trans.). *Pagans in
the Early Modern Baltic: Sixteenth-Century
Ethnographic Accounts of Baltic Paganism*. Leeds:
Arc Humanities Press, 2022. 181 p.
ISBN 978-1-64189-437-1

The book Pagans in the Early Modern Baltic by Dr. Francis Young is a collection of translations into English of 16th century (the time limit has been somewhat extended by the author) documents dealing with non-Christian beliefs found on the Baltic territory, some in full, some – in the form of the most significant fragments. The authors of these texts come from diverse ethnic backgrounds, but are united by the fact that they all were educated Christians and wrote their works in Latin – the language considered the universal scholarly tongue back then. The choice of the limiting time period is explained by the fact that with the emergence of humanism “curiosity partially overcame abhorrence”, leading to more ethnographic description of the local traditions instead of stereotypical general mentions of heathen beliefs and practices. Dr. Young also admits his “personal fascination with the history of Lithuania”, which is well suited in this connection – as despite for a period of time being the largest state in Europe, Lithuania was pagan, until converted to Christianity by its own king, posing the question – what was it like before and what happened after the nominal conversion. Parts of the Lithuanian state were the last converted territories in the whole Europe. The transition from a nominally pagan status to a Christian state – though adepts of Orthodox, Muslim, and Jewish faiths were its subjects also before that – is a truly interesting process.

A brief introduction to the book provides the reader with a general insight into the history of the region, along with common problems posed by such texts when used for scholarly research. The main problems include the impact of the authors' views, although the humanists had significantly changed their approach to crusaders, in comparison to the original one that they only marked the fact that the indigenous people "know no true God". The writers of the 16th century still represented the same Christian tradition, although their education incorporated elements of the classical scholarship. Also, reliance on rather diverse sources can cause the depiction to represent more of the author's than the actual local people's views. The issue of knowing the language is of importance here, while quite a few of the ten (or rather 11) authors were not particularly proficient in the language of the people they wrote about.

Due to the chosen time period and the restriction on the language of the texts some works have been left out, since they were written in German, most notably the history of Prussia by Simon Grunau, having provided generations of scholars with material for heated discussions. Sadly, this also leaves out documents about the Latvian paganism completely, as in the early stage Prussian and Lithuanian beliefs received much more attention.

The texts themselves are known to scholars, though modern researchers cannot easily read the Letto-Preussische Götterlehre by Wilhelm Mannhardt, where these and most other texts relevant to the Baltic mythology are quoted and commented, as Mannhardt published all texts in the original language. The same texts (and many more) have been published by Norbertas Vėlius with Lithuanian translations in 1990s. The English translation of these is the novel aspect here, which is of no small importance, as research and sources usable for the study of the Baltic mythology in English are hard to come upon – previously, most of this has been written either in the local languages, or German, or Russian.

Francis Young refrains from evaluating the usability of the texts for reconstruction of the ancestral belief systems, indicating the shortcomings of the authors of the original texts, along with aspects that might have influenced their texts. However, Dr. Young suggests that with "utmost caution" it can still be done. He states that his task has been to provide the texts and put them in the historical context. This task appears to be quite satisfactorily completed.

Lai arī "pagāns" sākotnēji varētu būt nozīmējis vien to pašu, ko latviešu vienkāršrunas "pāķis" – laucinieks, nejēga un modernākās lietās neiesvētītais, tā ilgi pastāvējusī nozīme visai stingri izveidojusies jau 4. gadsimtā, ar to apzīmējot pie kristīgās ticības nepiederīgos. Un šādam apzīmējumam gadsimtiem ilgi ir bijusi nicinoša, nievājoša nokrāsa.

Tieši šā iemesla dēļ agrākajās hronikās tik maz atrodams par Baltijas vietējo iedzīvotāju ticību – lai kāda tā arī būtu, tā ir kristieša uzmanības necienīga un bez šaubīšanās izskaužama. Livonijas Indriķa un Atskaņu hronikā atrodams katrā pa vienam minētam vietējam dievam, bet nav nekādu ziņu par šo dievu pielūgsmi. Turklāt ne viena vien Baltijā sarakstīta hronika pauž uzskatu, ka pagānus nogalināt ir “svētīgi”, cildinot ordeņu mestrus, kas šādas dievam tīkamas uzvaras gādājuši.

Visagrāk lielāku uzmanību izpelnās senprūšu dievības un kults – vai nu tādēļ, ka prūšu zemes bija Vācu ordeņa valstiņas galvenā teritorija, vai nu aiz prūšu ilgstošās un nīknās pretošanās jaunievedamajai ticībai, vai arī hronistu uzskatu un nostājas dēļ. Tomēr Dusburgas Pēteris, kurš pirmais kaut cik plašāk apraksta prūšu “māņticību”, savu aprakstu par praktiski jau pakļauto prūšu ticību sāk ar apgalvojumu, ka tie par dievu (t. i., viņaprāt, vienīgo īsto – kristīgo) neko nesaprot, jo tiem nav rakstības, kādēļ nav arī iespēju nonākt pie tā atklāsmes caur svētajiem rakstiem.

Tieši rakstības trūkums liek Baltijas senatnes ticības pētniekiem meklēt noderīgas ziņas citu tautu autoru darbos. Ar to gan Baltijas situācija patiesībā nekādi neizceļas – arī klasiskās mitoloģijas antropoloģisks, etnogrāfisks vai folkloristikas kanoniem atbilstošs apraksts nav atrodams, bet visas ziņas par to iegūtas vien no dažādiem saistītiem, bet būtībā literāriem darbiem. Baltijā šo darbu autori atšķiras no klasiskajiem ar to, ka pārstāv citu etnisku kopību, turklāt savā reliģiskajā pārliecībā pēc būtības ir naidīgi aprakstāmajam.

Vēsturnieks Dr. Frānsiss Jangs (*Francis Young*), kurš specializējies tieši ar reliģijas jautājumiem saistītos viduslaiku vēstures pētījumos, ir sastādījis nelielu grāmatiņu, ko nosaucis “Pagāni Baltijā agrajos jaunajos laikos” (*Pagans in the Early Modern Baltic*). Grāmatiņa tapusi, realizējot projektu, kas īpaši pievēršas tautas kristietības izpausmēm, analizējot “pagānisma paliekas”, kas tajā iekļaujas, un izpelnījusies prestižo *Association for Advancement of Baltic Studies* stipendiju 2021. gadā. Tajā ietverti nedaudz vairāk kā vienu gadsimtu ilgā periodā (1458–1582) desmit dažādu autoru radīti teksti, kas apraksta Baltijas vietējo ļaužu ticību no jaunā filozofiskā virziena – humānisma – viedokļa. Šie autori ir dažādas tautības, dažādā mērā saistīti ar Baltiju un dažādā mērā to iepazinuši, proti: Enejs Silvijus Pikolomini (*Eneas Silvio Piccolomini*, vēlākais pāvests Pijus II), Jans Dlugošs (*Jan Długosz* jeb *Ioannes Długossius* vai *Longinus*), Filips Buonakorsi (*Filippo Buonaccorsi*), Matiass no Mjehovas (*Maciej z Miechowa* jeb *Matthias de Miechow*, iespējams, īstajā vārdā *Maciej Karpiga*), Johanness Štilers (*Johannes Stüler*, labāk pazīstams kā *Erasmus Stella*), Martīns Mažvīds (*Martynas Mažvydas* jeb *Martinus Mosvidius*), noslēpumainais Miķelis Lietuvietis (*Michalo Lituanius*), Aleksandrs Gvaņini (*Alessandro Guagnini*), Jans Maļeckis (*Jan Malecki*

jeb *Johannes Maletius*) un Jans Lasickis (*Jan Łasicki* jeb *Johannis Lasitius*). Visos šos autorus vieno valoda, kādā viņi savus darbus rakstījuši, proti, latīņu valoda, kas tolaik un vēl krietni vēlāk tika uzskatīta par zinātnes valodu. Toties, ja vēl 19. gadsimta vidū Vilhelms Manharts¹ savā Baltijas mitoloģijai veltītajā tekstā apkopojumā (kas apmēram pusgadsimtu vēlāk iznāca ar nedaudz maldinošo nosaukumu “Latviešu-prūšu mitoloģija”) šos un citus tekstus citē oriģinālā, acīmredzami balstoties uz pārlicību, ka izglītots un zinātniski orientēts lasītājs tos neapšaubāmi sapratīs, mūsdienās šāda pārlicība gan vairs īsti nav pamatota. Frānsiss Jangs šo dažādo autoru tekstus pilnībā vai to fragmentus pārcēlis mūsdienās izplatītākajā zinātnes valodā – angļu, tulkojumus liekot blakus oriģināla tekstam un ļaujot tiem, kuru latīņu valodas zināšanas aprobežojas ar pavirši apgūtu ieskatu, salīdzināt savu un autora tulkojumu.

Tiem, kas šajā grāmatiņā meklētu Latvijas pagānisma aprakstus, nāksies vilties. Autors izvēlējies ierobežot atlasīto tekstu radīšanas periodu ar laika posmu, kad par Livoniju šādas ziņas nav tikušas publicētas, jo pēc dažiem vispārīgiem pieminējumiem pirmajās hronikās Latvijas vietējo iedzīvotāju pirmskristīgās ticības aprakstam vairākus gadsimtus neviens tā arī nepievērsās. Pirmie vēra ņemamie un samērā apjomīgie mūsdienu Latvijas teritorijā piekopto tradīciju un dievību apraksti atrodami vien 17. gadsimta pirmajā pusē Paula Einhorna sarakstītajos trīs darbos.² Toties Frānsisa Janga izvēlētajā 15. un 16. gadsimtā rakstītos avotos ir visai daudz ziņu par ordeņa pārvaldīto Prūsiju, Žemaitiju (kas arī tikko vēl atradusies Vācu ordeņa pārvaldībā) un Lietuvu, kurā pēc Jagaiļa kristīšanās par Vladislavu II Jagiello pirmskristīgā ticība tiek uztverta kā nevēlama un attiecīgi arī aprakstīta.

Tomēr ne tikai iztulkotie senie teksti ir vērtīgi senatnes pētniekam. Nelielajai grāmatiņai ir arī nedaudz vairāk nekā 30 lappušu garš ievads, kas lasītāju iepazīstina ar sastādītāja pieeju un viedokli, kā arī ar vēsturisko kontekstu, kurā radušies šie teksti. Kaut arī šī raksta garums nav īpaši iespaidīgs, tas satur vairākas interesantas idejas. Ievads, protams, ir domāts lasītājiem, kas lasa angļiski un kam Baltija lielākoties ir sveša, tādēļ tajā ir mēģināts īsi, bet pietiekami vispusīgi aprādīt Baltijas vēsturisko situāciju, politiskās un reliģiskās norises. Tajā pašā laikā tas parāda arī Baltijai sveša pētnieka nostāju un izpratni – lai arī Frānsiss

---

1 Mannhardt, Wilhelm. *Letto-Preussische Götterlehre*. Rīga: Lettisch-Literarischen Gesellschaft, 1936. Grāmatas pamatu veido Vilhelma Manharta (1831–1880) 19. gadsimta vidū un otrajā pusē apkopotie vēsturisko tekstu fragmenti ar viņa komentāriem. Pēc autora nāves manuskripts ilgstoši ceļojis no redaktora pie redaktora, līdz pēc 56 gadiem ticis izdots.

2 “Wiederlegunge der Abgötterey...” (1627); “Reformatio gentis Letticae...” (1636); “Historia Lettica...” (1649).

Jangs priekšvārdā atzīst, ka viņu jau ilgi valdzinājusi Lietuvas vēsture un viņš arī iepazinies ar lietuviešu autoru rakstīto par šīm problēmām, viņš tomēr nepārstāv nāciju, kurai Baltija būtu ikdienišķi labi pazīstama.

Dr. Jangs savu laikmeta izvēli pamato ar to, ka tieši 15. gadsimtā “ziņkārība daļēji pārmāca pretīgumu” un humānisti savos aprakstos sāka izmantot jaunas – historiogrāfijas un etnogrāfijas – metodes. Pēc Frānsisa Janga vērtējuma, humānistu autoru latīniski sarakstītie darbi par Baltijas iedzīvotāju senču reliģiju veido vienu no detalizētākajām šāda veida pirmskristīgās reliģijas aprakstu kolekcijām Ziemeļeiropā.

Frānsisa Janga vērtējumā šim tekstu kopumam vajadzētu palīdzēt atbildēt uz diviem svarīgiem jautājumiem: kā agrīno jauno laiku Eiropas mācītie vīri izprata sev svešās senās ticības sistēmas, un kādā mērā mūsdienu pētnieki drīkst paļauties uz šiem tekstiem kā ticamiem pagānu ticības aprakstiem. Ticamības jautājumi saistībā ar mitoloģijas un pirmskristīgas reliģijas pētījumiem, izmantojot senus rakstītos avotus, vienmēr ir bijuši sarežģītākie, vairumā gadījumu tā arī paliekot līdz galam neatbildami, jo šos senos tekstus nav iespējams neatkarīgi pārbaudīt, turklāt agrīnie autori nemēdz norādīt savus avotus pat tad, kad citē vārds vārdā. Dr. Janga izvēlētais Aleksandrs Gvaņini ir pat īpašs gadījums šajā ziņā, jo viņa autortiesības uz tieši šo darbu samērā veiksmīgi apstrīdēja Macejs Strijkovskis (*Maciej Strykowski*), kurš apgalvoja, ka itālietis nozadzis visu viņa darbu, uzdodot to par savu. Kamēr ticamības problēmas risinājums tā arī paliek katra pētnieka ziņā (Frānsiss Jangs atzīst, ka šo ticamību ir ārkārtīgi grūti izvērtēt, un arī citē dažādus mūsdienu autorus, kuru attieksme pret šiem tekstiem ir diapazonā no pilnīga nolieguma – norādot uz vāju apstākļu izpratni, vietējo ļaužu valodas nezināšanu, piemēram, attiecībā uz Janu Lasicki, – līdz visai lielai paļāvībai), neapšaubāmi konstatējams, ka attieksme tiešām mainījusies, jo 15. gadsimta vēstures aprakstos jau visai stabili tiek iekļauta senākā vēsture, kurā ietilpst arī senās ticības aprakstīšana. Salīdzinājumā ar vispārīgiem pieminējumiem, ka vietējie piekopj kādu “briesmīgu elkdievību”, tas ir milzu solis uz priekšu (lai gan nenoliedzams pretīgums pret visu “pagānisko” saskatāms arī 18. gadsimta beigās sarakstītajos darbos). Dr. Jangs izvērza arī kādu tēzi, kas līdz šim vismaz latviešu folkloristikā un mitoloģijas pētniecībā nav apskatīta, proti: “Pāreja no viduslaiku pretpagānu polemikas uz humānistu protoetnogrāfiju agrīno jauno laiku darbos par Baltijas tautām notika, pirms izveidojās daudz labāk zināmā iejūtīgā pētnieciskā attieksme attiecībā pret Jaunās pasaules iedzīmtajiem. Katoliskās Eiropas sadursme ar “barbariskajiem” baltiem vedina to salīdzināt ar katoliskās Eiropas neizbēgamo sastapšanos ar iedzīmtajiem Atlantijas pretējā krastā, kam arī bija sveša kristīgā ticība” (1. lpp.). Frānsiss Jangs šai līdzībai attieksmes veidošanā piedēvē ne tikai vietēju un Eiropas, bet arī pasaules mēroga nozīmi.

Lietuvas loma šajā attīstībā un procesā svarīga vēl arī tādēļ, ka nomināli nekristīgās lielās Lietuvas valsts pavalstnieki blakus pagāniskajiem lietuviešiem bija arī citu ticību piederīgie: gan pareizticīgie slāvi, gan islāmticīgie tatāri un arī jūdaisti. Ja gailim kļūstot par pāvesta atzītu kristīgu valdnieku, svarīgi bija gan parādīt valdnieka nopelnus šīs valsts iedzīvotāju kristīšanā, panākot, ka tie pieņem “pareizo ticību”, gan pieņemami aprakstīt kopš pārmaiņu brīža vispārattīstītai aristokrātijai piederīgo lietuviešu augstmaņu agrāko ticību. “Pagānisms [...] padarīja svešiniekus šausminošus kristiešu acīs, un viduslaiku lietuvieši dažreiz tikuši attēloti kā *cynocephali* (t. i., sumpurņi)” (19. lpp.). Tajā pašā laikā: “[...] Polijas tronī kāpjot karalim, kas vēl nesen bija pagāns un pārvaldīja arvien vēl lielā mērā pagāniskus ļaudis, izveidojās neparasts apstākļu kopums, kurā poļu intelektuāļiem radās motīvs aizstāvēt pagānu tiesības [...]” (21. lpp.). Dr. Jangs gan arī vairākkārt aizrāda, ka, viņaprāt, Lietuvas valsts pagānisms nav pielīdzināms kaimiņvalstu reliģijām, nedz arī ar tām konkurējis, jo tas bijis politisks līdzeklis politiskā spēlē, kurā tādējādi bijis vieglāk saglabāt neatkarību no kādai konkrētai reliģijai piederīgiem kaimiņiem.

Frānsiss Jangs arī aizrāda uz to, ka pagānisms bija vienots tikai kristīgā novērotāja acīs, jo nozīmēja kaut ko vienādi noliedzamu un aprakstītāja ieskatā aplamu, taču realitātē ar šo vienu nievājošo terminu apzīmēja atšķirīgas reliģiskās darbības un ticējumus. Šo apzīmējumu esot lietojuši arī protestanti attiecībā uz katoļiem. Dr. Jangs arī apgalvo, ka “paranoidālajai reformācijas teoloģijai reizēm pagāni rēgojās aiz katra stūra”, kamēr paradoksālā kārtā tieši protestantisms atjauno interesi par tautas kultūru caur nepieciešamību prast konkrēto tautu valodas, lai tajās iztulkotu svētos rakstus. Tajā pašā laikā cita starpā aprakstītais pagānisms arvien tiek uzskatīts vismaz par ķecerīgu.

Ievadā apcerēta arī dažādu tekstu autoru tieksme izvairīties pirmskristīgās dievības saukt par dievībām, tā vietā tās apzīmējot par gariem, kamēr Lietuvas gadījumā kļūst vēlams pielīdzināt šo ticējumu sistēmu pagāniskajai, taču atzītajai klasiskajai mitoloģijai, radot “lietuviešu panteonu” (vairākus gadsimtus vēlāk pie šāda paša uzdevuma ķersies jaunlatvieši), lai gan tikai dažām dievībām piemīt ar Olimpa dieviem salīdzināmas iezīmes. Turklāt laikā, kad, piemēram, Lasickis apraksta žemaišu dievus, žemaiši jau vairāk nekā gadsimtu bijuši kristīti – vai nu ticības kopšana pie tiem atstāta novārtā, vai arī autors dažos arvien pielūdzamajos garos saskata to, ko iedomājies tur redzam. Tādējādi arī šajā īsajā analizē Dr. Jangam nākas atgriezties pie jau minētā tekstu ticamības jautājuma, kurā saglabājas plašas interpretācijas iespējas.

Frānsiss Jangs paralēli *interpretatio Romana*, t. i., romiešu izmantotajai pieejai, kad, piemēram, gallu un ģermāņu dievību vārdi netiek minēti, to vietā nosaucot domājamās atbilstošos romiešu dievus, izceļ *interpretatio Christiana* – pagānismu

izprotot kā cilvēka grēkā krišanu un dēmonu viltību, tiem liekot sevi uzskatīt par dievībām. Ja *interpretation Romana* “barbaru” ticību vismaz šķietami nevērtē, bet izmanto salīdzinājumu ar zināmo romiešu ticējumu sistēmu tās aprakstam, *interpretatio Christiana* ir vien skaidrojums, kā “nabaga pagāni” nonākuši savos maldos, jo daudzdievība kā tāda tiek uzskatīta par nepiedodamu grēku.

Kopumā Frānsisa Janga ievads nepasaka neko pilnīgi jaunu. Tomēr tajā norādīts viss, kas nedrīkst paslīdēt garām lasītāja uzmanībai. Dr. Jangs atgādina pievērst uzmanību autoru nostājai, pārstāvētajai ideoloģijai un rakstītā mērķiem, kādēļ viņi iegūtās ziņas varētu būt interpretējuši saskaņā ar kādiem uzskatiem vai pielāgojuši pēc saviem ieskatiem; atzīmē, ka senie autori savas ziņas smēlušies dažādos, bieži vien – nenoskaidrojamos avotos (lai neteiktu, ka teksta radīšanā reizēm piedalījusies fantāzija), kādēļ ne viss uzrakstītais būtu jāpieņem par klintsbluķi cirstu patiesību; aizrāda uz to, ka šie autori nav īpaši labi pratuši aprakstāmo ļaužu valodu, kādēļ pieļaujami kādi tīri šā apstākļa raisīti pārpratumi. Norādīts arī uz apstākli, ka pat ilgstoši nepublicēti darbi atstājuši būtisku ietekmi uz vēlākiem darbiem, jo acīmredzot ar šiem manuskriptiem iepazinušies citi autori, kuri tos visai plaši citējuši un, būtībā atsaucoties uz vienu un to pašu avotu, ar citējumiem dažādos darbos radījuši atsevišķu apgalvojumu vispārziņāmības iespaidu. Arī paši tulkotie teksti nav jaunums pētniecībā – tos (vismaz daļēji) publicējis jau minētais Vilhelms Manharts, paralēli ar tulkojumiem lietuviski šie teksti atrodami Norberta Vēļus sastādītajā baltu mitoloģijas avotu krājumā,³ kā arī pieejami citos tulkojumos dažādās valodās.

Atsevišķas nianse grāmatā varētu būt uzlabojamas. Sākot ar satura rādītāju, kurā norādīti vien tulkoto darbu nosaukumi, bet ne autori (kas gan palīdz vingrināt lasītāja atmiņu), un pašās pirmajās grāmatas lappusēs atrodamo Baltijas karti, kurā atsevišķas līnijas pārāk atgādina mūsdienu politisko ģeogrāfiju, nevis to, kāda tā varētu būt bijusi 16. gadsimtā. Autors arī mazliet nevērīgi paralēli lieto angļu apzīmējumu *Baltic*, nešķirot starp ‘Baltijas’ un ‘baltu’ un nedaudz pieminot arī igauņus, kas mazāk zinošam lasītājam varētu traucēt izpratnei. Striktā pievēršanās tikai latīniski rakstītajiem tekstiem izslēdz no apskata tādu problēmai kopumā nozīmīgu darbu kā Simona Grūnava Prūsijas vēsturi, kas rakstīta vāciski.⁴ Šī vai cita iemesla dēļ Dr. Janga darbā praktiski nav nekā par latviešu *pagānismu*, kas plašākos ne latīniski sacerētos aprakstos nonāca vien dažas desmitgades pēc Frānsisa Janga nospraustā laika ierobežojuma.

3 Vēlius, Norbertas (sast.). *Baltu religijās ir mitoloģijas šaltiniai*. 4 sējumi. Vilnius: Mokslo ir enciklopediju leidykla, 1996–2005.

4 Grunau, Simon. *Chronika und beschreibung allerlüstlichenn, nützlichstenn und waren historien des namkundigenn landes uz Prewssen...* 1526.

Tajā pašā laikā šie tulkotie teksti apkopo avotus, kas bija pamatā tam latviešu panteonam, kāds pastāvēja līdz 19. gadsimta vidum, nonākot Ausekļa dzejā un zinātniskajos disputos pēc pirmo lielāko folkloras krājumu parādīšanās, kad iepriekšējās rakstos iedibinātās tradīcijas nepamatotība kļuva pierādāma. Jana Lasicka žemaišu dievības, iespējams, Jana Maļeckā pausto uzskatu dēļ (par visu baltu lielo līdzību valodā un pārējās kultūras izpausmēs, tajā skaitā mitoloģijā) nonāca šajā panteonā kopā ar Maļeckā darbā iekļautās “Sūduviešu grāmatiņas”⁵ aprakstos izklāstīto. Mūsdienu lasītāji, kam latīņu valoda sagādā ne tās mazākās galvassāpes, caur Frānsisa Janga darbu gūst iespēju iepazīties ar šās ilgās tradīcijas sākumiem.

Šķiet, svarīgāko vērtējumu par grāmatā ietvertajiem un arī citiem senajiem tekstiem Frānsiss Jangs iekļāvis šādā skaidrojumā: “Nekas no sacītā nav domāts kā apgalvojums, ka Baltijas seno ticējumu rekonstrukcija nav iespējama, bet tā jāveic ar vislielāko piesardzību. Ir visai viegli piemirst, ka mums nav pieejami apraksti par Baltijas pagānismu, kuru autors būtu Baltijas pagāns, pat ne kristīgai ticībai pievērsts. Visus mūsu avotus sarakstījuši klasisku izglītību saņēmuši kristīgie autori, kuri, pat nerakstot ar skaidru mērķi nosodīt pagānismu, skatījuši Baltijas [vietējās] reliģijas caur divējādo kristīgās teoloģijas un klasiskās literatūras prizmu. Un viņu uzskati par to, kas ir Baltijas reliģijas svarīgākie elementi, ir vismaz viņu pašu ticības un izglītības iespaidoti” (10. lpp.).

© 2023 Aldis Pūtelis, Latvijas Universitāte

Raksts publicēts brīvpieejā saskaņā ar *Creative Commons*

Attiecinājuma-Nekomerciāls 4.0 starptautisko licenci (CC BY-NC 4.0).

This is an open access article licensed under the Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY-NC 4.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).

---

5 Neliels teksts, kas saglabāts daudzos norakstos un vairākos iespaidumos, kļūstot par pamatu prūšu (un latviešu *pseudopanteona*) dievību aprakstam. Dokumentā apcerētās tēmas zināmā mērā atbilst tām, par ko Sebastians Minsters aptaujāja savus korespondentus, veidojot “Kosmogrāfiju”.